
Presentació

Maria Pia Barenys Pérez

Professora i coordinadora del Grup d'Estudis sobre Vellesa (GeV) del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

Els treballs presentats en aquest monogràfic dedicat a l'envelliment corresponen a membres del grup Soc.Vell —sociologia i vellesa—, que es reuneix periòdicament a la seu barcelonina del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia. Agraïm a Josep Pont, membre de la Junta de l'Associació Catalana de Sociologia, l'encàrrec d'aquest número perquè ens ofereix la possibilitat de presentar el contingut de les recerques en què estem treballant cadascun de nosaltres, i de fer-ho, alhora, com a grup.

Durant les dècades dels cinquanta i els seixanta, l'envelliment era un tema tractat gairebé exclusivament des de la medicina. El desenvolupament de la gerontologia com a ciència multidisciplinària coincideix, a Catalunya, amb el naixement de la sociologia de la vellesa, al llarg dels anys setanta, i sorgeix, com tantes altres ciències socials, per la detecció d'un «problema». L'obra de Rogeli Duocastella *Informe sobre la tercera edat*, publicada el 1976, es pot situar en l'origen d'aquesta disciplina a casa nostra.

L'envelliment progressiu de la població, tant en termes relatius com absoluts, i la constatació que les generacions que envelleixen ho fan en unes condicions molt diferents de les precedents, posarà en evidència que aquest fenomen i les seves conseqüències requereixen un estudi en profunditat.

Les generacions nascudes a principi del segle xx seran les primeres que experimentaran les conseqüències d'una situació canviant. L'obra de Rogeli Duocastella és paradigmàtica en aquest sentit: per primera vegada es recull el desig de la gent gran d'envellir a casa, una qüestió que uns anys abans ni tan sols s'hauria plantejat. Ignasi Casals presenta per aquests anys la primera tesina de llicenciatura sobre aquest tema a la Universitat Autònoma de Barcelona. El seu estudi, que el 1982 va ser publicat amb el títol de *Sociologia de la*

ancianidad, esdevé també durant uns anys un punt de referència sobre l'estat de la qüestió. En aquests estudis ja es posa de manifest que l'envelliment no és únicament una qüestió individual i restringida a l'àmbit familiar o privat.

A nivell de polítiques socials, la reforma de la Llei de serveis socials ja preveu un apartat específic de serveis per a la gent gran. La creació, l'any 1985, del programa «Vida als anys», per part de la Generalitat, significa el reconeixement o la institucionalització d'una situació diferencial, i la constatació que, com a conseqüència de l'allargament de l'esperança de vida, caldrà també prendre mesures que permetin garantir la qualitat d'aquests anys guanyats.

La Generalitat pública, el 1992, el Pla Integral de la Gent Gran, com fan altres autonomies, i un any més tard apareix el Plan Gerontològic a nivell estatal; aquests plans, però, no acaben d'assolir els seus objectius per la manca de pressupost.

Durant aquests anys, i responent a una demanda d'especialització laboral i científica, començaran a proliferar els màsters, les diplomatures, els doctorats i els cursos de formació a tots nivells sobre l'envelliment, i apareixerà la *Revista Multidisciplinar de Gerontología*, un fòrum obert per a la publicació d'articles sobre la vellesa i el debat entre investigadors. El seu plantejament multidisciplinari és un reconeixement explícit de la necessària col·laboració entre tots els professionals vinculats a la matèria.

Amb aquest monogràfic ens proposem contribuir a la comprensió de la vellesa no entesa com un problema social, sinó com una nova etapa plena de possibilitats, i que per la complexitat del seu abast no ha de ser abordada únicament per la sociologia, sinó per totes les ciències socials. Complexitat que també es fa visible en els variats aspectes de l'envelliment que aborden els diferents articles que passem a presentar.

Iniciem aquest monogràfic dedicat a la vellesa «escoltant» el que han expressat i reivindicat els qui avui són vells en un congrés d'àmbit local celebrat el 1999. «Els valors socials i la gent gran» vol ser un testimoni de les demandes i dels desitjos expressats pel col·lectiu de la gent gran, com també de la denúncia de la situació d'exclusió que pateixen. Com a col·lectiu, demostren una voluntat clara de ser actors socials de canvi i d'integrar-se en les xarxes de relació social. La gerontologia va posant el contrapunt a les seves manifestacions.

L'article de **Julio Pérez Díaz**, «La feminització de la vellesa», pretén mostrar com a través dels rols de gènere el perfil del col·lectiu de la gent gran està experimentant una transformació. Segons l'autor, l'envelliment està provocant un canvi en els hàbits tradicionals dels homes i les dones. La seva argumentació sobre la feminització de la vellesa no es basa en el fet que hi hagi un major nombre de dones

que arriben a edats madures, sinó en la constatació que molts dels papers assignats tradicionalment a la dona en l'àmbit privat comencen a ésser assumits també pels homes després de la jubilació. Això li permet pronosticar un seguit de canvis, pel mateix pes de les persones grans, que afectarà l'organització social i familiar i permetrà nous dissenys del cicle vital individual.

L'estudi d'**Anna Serra**, «La imatge de la jubilació. Actituds i expectatives de la població adulta», té l'originalitat de plantejar el fet de la jubilació a persones que encara estan laboralment actives. L'anàlisi de les respostes donades reflecteix la complexitat de les percepcions individuals respecte de la jubilació i la importància que s'atribueix a la feina en el currículum vital de les persones, així com la poca preparació que encara té la gent per a afrontar aquesta nova etapa de la seva vida. També s'hi apunten els canvis que es poden produir en les generacions futures, a causa dels seus variats itineraris laborals.

Maria Galofré aborda, en el seu article «La vellesa dels ciutadans europeus versus la infantesa de la ciutadania europea», la minoria d'edat en què es troba el desenvolupament d'una ciutadania europea que, entre altres coses, hauria de poder gaudir arreu de la Unió Europea dels mateixos drets en polítiques socials. Ens mostra els intents d'harmonitzar les polítiques socials dels estats membres en qüestions referides a les persones grans com un camí complex i, segons com, contradictori, però per a l'autora el fet important és que hi hagi una porta oberta per a poder incrementar els camps d'actuació de la Unió Europea en l'àmbit social i, a partir d'aquí, afavorir l'intercanvi d'experiències.

Diego Rodríguez enquadra el seu article «La perspectiva local en els serveis adreçats a la gent gran» dins d'una panoràmica mundial de l'envelliment. Les dades comparatives del procés d'envelliment a Europa, a Espanya i a Catalunya li serveixen per a reconstruir l'atenció que les polítiques socials han dedicat a la gent gran. Planteja el repte que tenen les administracions de donar resposta a allò que ell anomena incerteses o amenaces de ser vell i de caminar cap a l'exclusió per raó de l'edat. Fent un exhaustiu recorregut pels canvis socials que afecten l'envelliment, proposa, en forma de diferents escenaris, els models de serveis personalitzats que les administracions, sobretot les locals, haurien d'adequar en els serveis adreçats a la gent gran.

En l'article «Envellir en entorns culturals diferents: el medi rural i el medi urbà», **Enric Roca** fa un estudi comparatiu de com es construeix l'envelliment en aquests dos contextos. Tot ressaltant les diferents circumstàncies que envolten la persona, estableix una tipologia que com a tal esdevé una eina interessant per a ajudar a definir el disseny de

---

polítiques socials adequades per a un o altre àmbit. Es manté en la línia que l'atenció a l'envelliment ha de garantir uns serveis adequats i de qualitat i oferir, alhora, el màxim grau d'autonomia personal.

Montserrat Mora, en «La cura familiar de les persones grans», posa en relleu un aspecte de l'envelliment que pot arribar a ser problemàtic en la societat actual. D'una banda, l'allargament de l'esperança de vida comporta un augment significatiu de les persones anomenades *fràgils* i d'aquelles que necessiten ajut en la seva vida quotidiana i, de l'altra, la família o, més ben dit, la cuidadora principal sovint es veuen obligades a afrontar aquesta situació sense poder comptar ni amb els recursos ni amb el suport institucional necessaris. És una qüestió que encara avui, malgrat el seu abast social, continua dins l'esfera del que es considera privat, i per tant esdevé invisible i, com a tal, no prioritària.

L'experiència de **Mercè Roca** es va desgranant en un article seu, «Tècniques d'animació i estimulació per a gent gran», que és tota una proposta referent a aquestes tècniques. En aquest article ens explica, sense estalviar detalls, els beneficis que la psicomotricitat i la musicoteràpia, entre altres tècniques, poden aportar al benestar de les persones grans, especialment de les que estan malaltes. Un món de sensacions per descobrir, a través de la comunicació que s'estableix entre el terapeuta i la persona gran. En aquesta proposta se subratlla especialment la col·laboració multidisciplinària dels professionals que atenen les persones grans.

«Històries de vídues» és el resultat d'una col·laboració entre **Carmen Gutiérrez, Carmen Litago i Maria Pia Barenys**. Ens va semblar interessant col·laborar conjuntament en una proposta de l'Old Women Network, perquè ens oferia la possibilitat de tractar el tema de l'envelliment des de la perspectiva del gènere. Les biografies reconstruïdes d'aquestes dones ens permeten reconèixer i valorar un seguit de canvis que està experimentant la nostra societat i que afecta especialment les dones com a col·lectiu. Situades entre dos mons, i després d'una vida de mestresses de casa, el seu testimoni mostra com es produeix la ruptura amb els models tradicionals, i l'adaptació a les noves expectatives de l'entorn.

Tanquem aquest monogràfic amb un ampli recull bibliogràfic a càrrec d'**Anna Pardo**. Ajuda a fer-nos una idea de l'amplitud de temes que es desenvolupen entorn de la recerca, la documentació i les polítiques socials en gerontologia, i penso que pot ser de molta utilitat per a aquelles persones que es vulguin endinsar en l'estudi de la vellesa.

Finalment, vull fer constar el meu agraïment a Anna Pardo per haver pogut compartir amb ella la coordinació final d'aquest monogràfic. La seva col·laboració ha estat decisiva per a portar a bon port aquesta publicació.
